

Compunerea. Familia lexicală

Definiție: Compunerea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi, unind sau alăturând doi sau mai mulți termeni diferiți (care, de obicei, își pierd sensul inițial):

Ex: bunăvoință (bună + voință)

dumneavoastră (domnia + voastră)

unsprezece (un + spre + zece)

Cluj-Napoca (Cluj + Napoca)

Procedee de compunere:

1) *alăturarea (parataxa)* – când termenii din care e compus cuvântul nu depind unul de celălalt:

Ex:	despre cuminte departe cumsecade așadar	de la de pe lângă ca să ceea ce până la	după-amiază anglo-român navă-satelit Cluj-Napoca Poiana-Brașov Drobeta-Turnu-Severin două-puncte punct-și-virgulă
-----	---	---	--

2) *subordonarea* – când unul dintre termenii din care e compus cuvântul este în relație de subordonare față de celălalt termen:

Ex:	bunăvoință răufăcător scurtcircuit Câmpulung	coate-goale stea-de-mare floarea-soarelui Târgu-Mureș	Ocna Sibiului Roșiorii de Vede Vatra Dornei Bolintinul din Deal
-----	---	--	--

3) *abrevierea (prescurtarea)* – se poate face:

- cu inițiale ale cuvintelor: ONU/O.N.U. – Organizația Națiunilor Unite
- cu inițiale și fragmente de cuvinte: Tarom – Transportul Aerian Român
- cu fragmente de cuvinte: Petrom – „petrol” și „românesc”
- cu fragmente de cuvinte și cuvinte: Romgaz – denumirea unei companii de furnizare a gazelor din România.

Obs:

- I. Cuvintele compuse prin abreviere cu inițiale se scriu cu punct sau fără punct (vezi DOOM):
H.G. („hotărâre de guvern”)
- II. Nu toate abrevierile sunt cuvinte compuse, ci reprezintă prescurtări ale unor cuvinte (ele se citesc pronunțând integral cuvântul prescurtat):

Ex:	N (nord)	dvs. (dumneavoastră)	ian. (ianuarie)
	art. (articol)	dl. (domnul)	adj. (adjectiv)
	dr. (doctor)	m. (metru)	

- III. Nu trebuie confundate cuvintele obținute prin abreviere în limba română cu cuvintele împrumutate din alte limbi (obținute prin abreviere):

Ex: VIP („very important person”)

GPS („global positioning system”)

CD („compact disc”)

UNESCO („United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation”)

- 4) *compunerea* realizată cu ajutorul unor elemente savante, provenite din latină sau greacă, având înțeles de sine stătător:

a) prefixoide: auto – (propriu)

aero – (aer)

bio – (referitor la viață)

geo – (referitor la pământ)

hidro – (referitor la apă)

macro – (mare)

micro – (mic)

poli – (mai mulți)

pseudo – (fals)

tele – (departe, la distanță)

zoo – (referitor la animale)

etc.

b) sufixoide: - cid (ucigător)

- crație (conducere)

- fil (iubitor)

- fob (care urăște)

- fug (care se îndepărtează)

- log (specialist)

etc.

Obs: A nu se confunda cuvintele compuse cu prefixoide/sufixoide cu cele derivate.

Familia lexicală (familia de cuvinte) – cuprinde toate cuvintele formate de la un cuvânt de bază prin derivare, compunere și conversiune (trecerea unui cuvânt dintr-o clasă gramaticală în alta).

Ex: floare – >	înfloritor	floarea-soarelui	înflorit
	florăreasă	floare-de-colt	neînflorit
	florărie		
	(a) înflori		
	derivare	compunere	conversiune (adjective provenite din participiu)

Obs: În familia lexicală nu intră cuvintele luate din alte limbi, chiar dacă au sens legat de cuvântul de bază, ci numai cuvintele formate în interiorul limbii.

Câmpul lexical – cuprinde toate cuvintele care se raportează la aceeași idee, indiferent de rădăcina acestora, având trăsături de sens comune, dar și care le deosebesc.

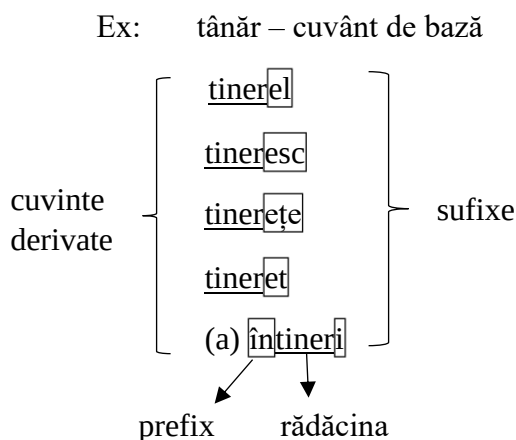
- este alcătuit din părți de vorbire de același fel și cuprinde:
 - sinonimele cuvintelor
 - derivatele și compusele cuvintelor

ex: floare – crin

- crin-de-toamnă
- dalie
- ghiocel
- trandafiraș
- zambilă
- etc.

Derivarea

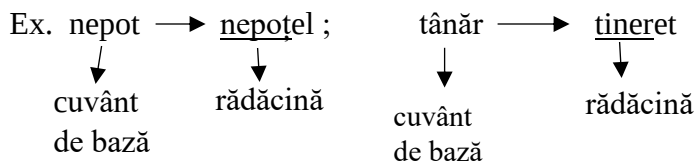
Definiție: Derivarea este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și al sufixelor adăugate rădăcinii:

Cuvântul de bază – este elementul fundamental pentru formarea unor cuvinte noi.

Rădăcina – este alcătuită din sunetele comune cuvântului de bază și tuturor cuvintelor obținute de la acesta.

Obs. Între cuvântul de bază și rădăcină pot exista diferențe:

Prefixele – sunt grupuri de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou:

Ex: verde – > (a) înverzi președinte – > ex-președinte
nepot – > strănepot începe – > neînceput

Sufixe – sunt sunete sau grupuri de sunete adăugate la sfârșitul rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou:

Ex: verde – > verdeț
nepot – > nepoțel

a) Sufixe lexicale – formează cuvinte noi (ex. copilaș)

b) Sufixe gramaticale – creează forme gramaticale ale cuvintelor:

Ex: cumpăra^{se}m – > ^{se} = sufix temporal de m-m-c-p

a) După ceea ce arată, sufixele lexicele pot fi de mai multe tipuri:

1. *sufixe diminutive* – formează cuvinte care denumesc obiecte sau însușiri considerate mai mici decât cele denumite de cuvintele de bază:

Ex: copil – > copil^{aș} mașină – > mașin^{uță}
băiat – > băie^{țel} urs – > urs^{uleț}

Obs. Diminutivele au de cele mai multe ori valoare afectivă (exprimă simpatia, micșorarea, deprecierea etc.)

2. *sufixe augmentative* – formează cuvinte care denumesc obiecte sau însușiri considerate mai mari decât cele denumite de cuvintele de bază:

Ex: carte – > căr^{toi}
casă – > căs^{oaie}

Seriile derivate – se formează când baza unui cuvânt derivat este un alt cuvânt derivat:

Ex: grădină – > grădin^{ar} – > grădină^{rie}

Obs. Pentru a identifica sufixul lexical, se utilizează forma de dicționar a cuvântului:

Ex: copilașul – > copil = rădăcină
- aș = sufix diminutiv
- ul = sufix gramatical (u = sunet de legătură; l = articol hotărât)

Derivatele parasintetice – se formează simultan cu prefixe și sufixe:

Ex: floare – > în^{flor}itor
povară – > (a) în^{povă}ra
moș – > stră^{moș}esc